

STRATEGIEËN OM TAAL TE LEREN

CARRY VAN DE GUCHTE / UNIVERSITEIT VAN TILBURG

Een nietje vragen

Stel u bent op bezoek bij collega's op een school in Duitsland. U hebt een paar lessen bijgewoond en wat pagina's uit een lesboek gekopieerd. Nu wilt u graag een nietje om die losse papieren bij elkaar te houden. U wilt erom vragen, maar u weet niet hoe een nietje heet in het Duits. Wat doet u nu?

1. Denkt u: 'Nou, dan maar geen nietje' en stopt u de papieren los in uw tas?
2. Pakt u uw reiswoordenboekje om het woord voor nietje in het Duits op te zoeken?
3. Probeer u met gebaren duidelijk te maken dat u een nietje wilt? 'Darf ich ein...' en dan uw hand als denkbeeldige nieltang?
4. Doet u een gok naar het Duitse woord en zegt u: 'Ich möchte gerne ein Nietsche'?

Dit zijn vier strategieën die u in die situatie kunt inzetten. U kunt er vast nog wel meer bedenken. De ene strategie is wel effectiever dan de andere. Als u de eerste strategie toepast, krijgt u geen nietje en wordt het een rommeltje in uw tas. Dat is dus geen effectieve strategie.

De tweede strategie, het woordenboek pakken, is vaak wel effectief, al is er wel een dikke kans dat het woord nietje niet in uw reiswoordenboekje staat en u een dikker woordenboek moet gaan zoeken. Bij de derde strategie heeft u een grote kans dat u als antwoord krijgt: 'Ach so, eine Heftklammer' en dat er iemand een nieltang voor u gaat halen.

De vierde strategie zorgt misschien voor hilariteit en wie weet krijgt u ook nog wel een nietje.

De strategieën twee en drie hebben niet alleen het effect dat u een nietje krijgt, maar ook dat u hoogstwaarschijnlijk het woord *nietje* leert. Het zijn dus tevens leerstrategieën, of specifieker gezegd, leerstrategieën om taal te leren.

Taalleerstrategieën

Leerstrategieën kun je omschrijven als denkhandelingen of gedragswijzen die mensen gebruiken om hen te helpen met het begrijpen, leren of onthouden van nieuwe informatie.

Rebecca Oxford heeft taalleerstrategieën verzameld in haar boek *Language learning strategies. What every teacher should know* (New York, 1990), dat inmiddels een klassiek boek geworden is op dit gebied. Zij beschrijft leerstrategieën heel enthousiast als handelingen van de leerling om het leren makkelijker, sneller, leuker, meer zelfgestuurd, effectiever en

paar weer die ook voor analfabete leerlingen hanteerbaar zijn.

• Er zijn compensatiestrategieën, dat wil zeggen strategieën die het gebrek aan taalkennis compenseren. Een voorbeeld daarvan is de hiervoor beschreven strategie 3, waarbij een gebaar wordt gebruikt bij gebrek aan kennis van het woord. Zo kun je soms ook iets *omschrijven* als je het woord ervoor niet weet: zo'n ijzeren dingetje om papieren aan elkaar vast te maken. Een woord weergeven door middel van een gebaar of een omschrijving zijn dus compensatiestrategieën als je zelf praat.

Omgekeerd kun je deze strategieën gebruiken als je de taal nog niet goed begrijpt. Je kunt dan wel vaak *de betekenis afleiden*, bijvoorbeeld uit gebaren of mimiek als iemand praat. Daaruit kun je soms opmaken of wat iemand vertelt vrolijk is of droevig. Ook uit illustraties bij een leestekst valt veel af te leiden. Neem bijvoorbeeld de illustratie bij *de duif en de mier* uit leesboekje 6 van *Lezen doe je overal*. Voordat de leerlingen de tekst gaan lezen, kunnen ze uit dit plaatje opmaken dat de tekst gaat over een duif en een mier, dat de mier in het water ligt, de duif een takje vasthoudt en de mier

“LEERSTRATEGIEËN ZIJN HANDELINGEN DIE HELPEN MET HET BEGRIJPEN EN ONTHOUDEN VAN NIEUWE INFORMATIE”

meer overdraagbaar naar nieuwe situaties te maken. Het boek bevat een overzicht van verschillende soorten strategieën die leiden tot taal leren. Ik geef er hier een

erop klimt. Als dat vooraf besproken is, zal het begrijpen van de leestekst wel lukken. Zonder het plaatje – of zonder het goed te bekijken – is dat veel moeilijker.

- Een sociale strategie is bijvoorbeeld *vragen stellen*. Niet alle leerlingen vragen uit zichzelf om hulp aan een klasgenoot of een docent. Ze moeten eerst leren dat dat mag en hoe – met welke formuleringen – je dat doet: Wil je me helpen? Wat betekent dat? Hoe heet dat? Bij vragen stellen als strategie hoort naar mijn idee antwoord of hulp geven. Hoe leg je uit wat iets betekent? Ook dat gaat niet vanzelf, maar de leerlingen kunnen leren de betekenis van woorden aan elkaar uit te leggen: iets aanwijzen, tekenen, voordoen, met andere woorden zeggen, vertalen, enzovoorts. Hoe leg je bijvoorbeeld uit wat het woord *beek* betekent? Je zou het met andere woorden kunnen zeggen: water dat stroomt, buiten, het lijkt op een rivier. Je zou daar ook iets bij kunnen tekenen, zodat duidelijk wordt dat het een smal watertje is, geen vijver of zee. Het aan elkaar uitleggen van woordbetekenissen is een leuke herhalingsoefening van woorden die al eens door de docent aangeboden zijn. De hierboven beschreven strategieën leiden allemaal tot het achterhalen van de betekenis van taal. Er zijn ook strategieën om taal te onthouden, namelijk geheugenstrategieën.

- Een geheugenstrategie is bijvoorbeeld *associëren*. Associëren wil zeggen het verbinden van nieuwe woorden aan woorden die al in het geheugen zitten. Associaties kunnen visueel gemaakt worden in een associatieschema, ook wel woordenspin genoemd, dat de leerlingen zelf vullen met woorden waaraan ze denken bij een bepaald grondwoord. Dat kunnen associaties zijn op betekenis (mier - klein) of op klank (mier - muur). Klankassociaties kunnen ook gebruikt worden in de vorm van een rijmpje of slogan, zoals bijvoorbeeld in reclame vaak gedaan wordt om ons merknamen te laten ont-

houden: Zo in mijn sas met Badesas.

- Een andere geheugenstrategie is het *groeperen* van woorden, bijvoorbeeld een groepje maken van allemaal woorden voor vogels (de duif, de uil, de mus, de pauw, enzovoorts) of allemaal woorden die horen bij een beek (water, koud, stromen, de oever, stenen, zwemmen, verdrinken, enzovoorts).
- Voor gevorderde leerlingen in een alfabetiseringsklas zal ook een cognitieve strategie als *het woordenboek gebruiken* in zicht komen. De leerlingen moeten daarvoor al wel aardig wat leesvaardigheid en taalbegrip in het Nederlands hebben. Het gebruiken van een woordenboek is iets wat geleerd moet worden, niet alleen het opzoeken van woorden op alfabet, maar ook het leren begrijpen van de informatie die over een woord gegeven wordt: de omschrijving van de betekenis, het woord in een schuingedrukte voorbeeldzin, lidwoord, uitspraak, enzovoorts. Een goed woordenboek om mee te beginnen is Van Dale Junior Woordenboek Nederlands, waarin plaatjes staan en eenvoudige omschrijvingen.

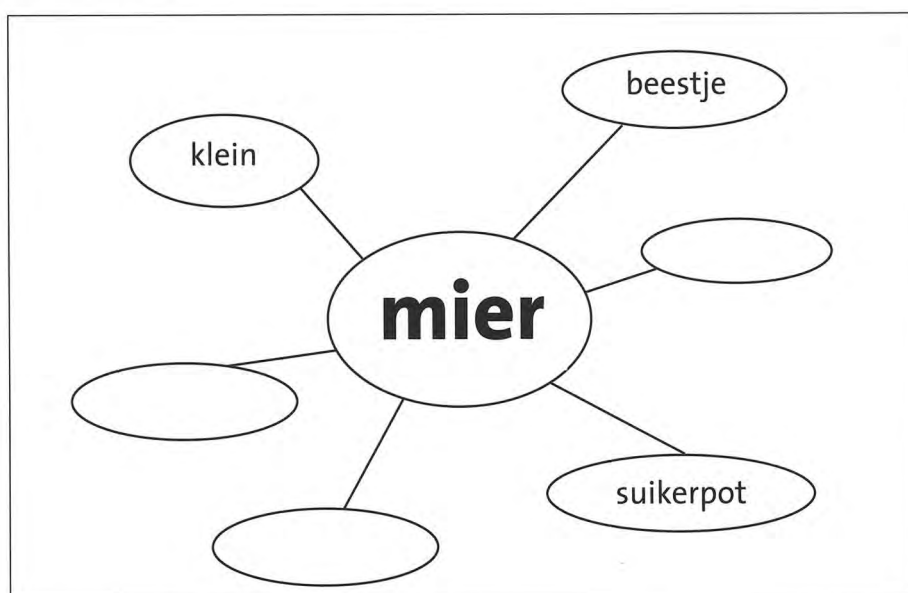
- Omdat er vrij veel taal bij nodig is, lij-

ken mij ook metacognitieve strategieën iets voor de enigszins gevorderden in het Nederlands, of je zou daarover in de eigen taal van de leerlingen les moeten kunnen geven. Voorbeelden van zulke strategieën zijn het nadenken en praten over taal, over hoe taal leren in zijn werk gaat en het plannen en organiseren van het eigen leren.

Strategieën leren

Taalleerstrategieën zijn eigenlijk handelingen die een succesvolle taalleerder uit zichzelf al uitvoert. Vaak gaat dat onbewust. In het onderwijs kunnen we proberen de leerlingen bewust te maken van hun denkhandelingen en proberen hen succesvolle strategieën zich eigen te laten maken. Hardop denken en reflectie op het eigen handelen worden daarbij als middel ingezet.

Er wordt de laatste jaren in het onderwijs veel nadruk gelegd op leerstrategieën, oftewel op leren leren. Ook Corinne Sebrechts vraagt in haar artikel in *Alfa-nieuws* nummer 3 (2002) aandacht voor denkprocessen van de leerlingen. Zij beschrijft strategieën die leerlingen

Een woordenspin of associatieschema

mogelijk gebruiken bij het maken van invuloefeningen waarbij ontbrekende letters in een woord moeten worden ingevuld. In het kort zijn dat de volgende:

1. het woord elders in het materiaal opzoeken en overschrijven of natekenen;
2. het woord lezen en bij een aantal klanken de ontbrekende lettertekens zoeken; de leerling moet dan eerst constateren dat hij de incomplete woorden al eens eerder heeft gezien en dat hij de betekenis ervan kent;
3. het woord afmaken op grond van fonologische kennis van het Nederlands, bijvoorbeeld kennis over welke letters met elkaar gecombineerd kunnen worden.

Sebregts geeft voorbeelden van zulke invuloefeningen uit een Stenvert NT2-blok Woordenschat en andere materialen. Aan het eind van haar artikel roept Sebregts op deze materialen nog eens te beoordelen op bruikbaarheid vanuit het oogpunt van leren leren. Ik wil wel een poging daartoe doen en daarmee de discussie over de Stenvert NT2-bloks voortzetten, die al enige tijd in Alfa-nieuws gevoerd wordt.

Vorm en betekenis

Wat opvalt is dat de strategieën die Sebregts beschrijft kunnen leiden tot de juiste vorm (spelling) van een woord. Natuurlijk moeten de leerlingen ook leren spellen en moeten ze de spellingsstrategieën leren die daarbij nuttig zijn. Maar over de betekenis van het woord komen de leerlingen met deze strategieën niets te weten. Ook als woorden uit de oefening op plaatjes zijn weergegeven, leidt dat er niet automatisch toe dat de leerlingen leren wat die woorden betekenen, als er in de opdracht niets met de betekenis en met die plaatjes gedaan hoeft te worden. Nog afgezien ervan dat van slechts weinig woorden de betekenis

eenduidig op een plaatje is af te beelden. Toch is taal leren naar mijn mening vooral betekenis leren. Leerlingen kunnen daarbij plezier hebben van taalleerstrategieën zoals die in dit artikel beschreven zijn. In Alfa-nieuws nummer 1 (2002) heb ik mijn bezwaren tegen de Stenvert

“TAAL LEREN IS VOORAL BETEKENIS LEREN”

NT2-bloks uiteengezet. Toch zie ik wel mogelijkheden om taalleerstrategieën met de leerlingen te oefenen aan de hand van de Stenvert NT2-bloks en dergelijke materialen, maar dan moet de docent daar zelf oefeningen aan toevoegen.

De docent kan bijvoorbeeld een associatie-oefening doen door samen met de leerlingen een woordenspin te maken bij één van de woorden van een Stenvert-pagina. In het midden van de spin komt het gekozen woord te staan en de vraag is: Aan welke woorden denk je bij dit woord? Soms kan dat ook aanleiding zijn tot een gesprek over onverwachte associaties.

Groeperen van woorden kan bijvoorbeeld met de pagina uit Woordenschatkamer die bij het artikel van Sebregts is afgedrukt. De leerlingen kunnen de woorden sorteren in groepjes die horen bij een slaapkamer, een badkamer of ergens anders. Vervolgens kunnen ze voor elke groep zelf nog een paar woorden erbij zoeken.

Na praktisch elke woordenschatopdracht kan als herhaling van die woorden een spel gedaan worden waarbij leerlingen de betekenis van woorden aan elkaar moeten uitleggen. Dat kan bijvoorbeeld met briefjes waarop de te herhalen woorden zijn geschreven. Een leerling pakt een briefje en moet het woord dat erop staat duidelijk maken aan de andere leer-

lingen, zonder het woord te noemen.

Daarbij kunnen verschillende strategieën gebruikt worden: iets tekenen, voordoen, met andere woorden omschrijven, een voorbeeld geven, enzovoorts. Een variant dus op spelletjes als Hints, Raad je plaatje of Verboden woorden.

De hier genoemde oefenvormen kunnen aan elke methode of lesboek gekoppeld worden. Ze zijn altijd zinvol, zolang er maar op gelet wordt dat de woorden die geoefend worden ook nuttig zijn voor de leerlingen.

Strategieën, kennis en vaardigheden

Lessen in taalleerstrategieën zijn vaak heel leuk. Toch moeten de leerlingen niet alleen strategieën leren, maar ook kennis en vaardigheden bijgebracht krijgen. Dus naast speciale strategielessen of af en toe aandacht voor een strategie in een les moeten er ook gewoon woorden geleerd worden, mondelinge taal-functies, lezen en spelling geoefend worden. Leerlingen blijken ook tegenzin te krijgen tegen strategieën, als er veel nadruk komt te liggen op het reflecteren en ze elke keer weer moeten praten over hun denkstappen.

Dus mijn conclusie is: aandacht voor leerstrategieën is goed, maar met mate en in evenwicht met het leren van kennis en vaardigheden. ●

Literatuur

- C. van de Guchte, *Stenvert NT2-bloks ideaal?*
In: Alfa-nieuws 2002, nr. 1, 5-9.
R.L. Oxford, *Language learning strategies*.
Newbury House, New York, 1990.
C. Sebregts, *Taal leren en leren hoe je taal leert*.
In: Alfa-nieuws 2002, nr. 3, 8-12.